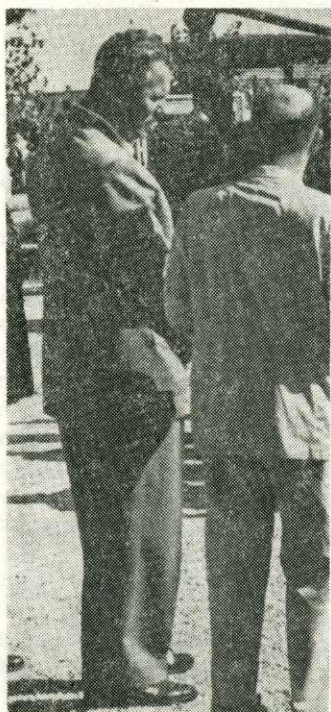

EMLÉKEZÉS TÖMPE ISTVÁNRA

Az ERDŐKÉMIA Vállalat az ipar sürgetésére több kisüzemi próbálkozás után az ötvenes évek elején végül is kellő színvonalon igyekezett megoldani a retorta-szenítést.

Tolmácson, egy felhagyott szeszfőzde felhasználásával indult a beruházás. A terveket az illetékes hatóságok jóváhagyták és 1954-re állt a toronyba zárt, ke-reken 20 méter magas retorta — mészhabarcsba rakott téglából.

Kis avatóünnepség után égő gáz befúvásával beindítottuk a szenülést. A gázvezetőben rövidesen megindult a vízpára áramlása, de látnunk kellett, hogy maga a falazat is ereszt. Hamarosan nem csak vízgőzt, de más lepárlási terméket is. Szakértőnk megnyugtatót, hogy a porusokat hamarosan eltömi a kátrány és a fal gázzárává lesz. De nem így történt, a fűgákból peregni kezdett a homok. Döbbenetes a felismerés: a képződő ecetsav megeszi a meszet, szürkemész képződik minden kötőképeség nélkül. Két méter átmérőjű, húszméter magas homokvárral állunk szemben — színültig rakva izzásnak indult fával!

A zárt torony legfelső emeletén dolgozó kezelők már az ájulás szélén álltak a kiszűrődő gázoktól, a retorta lassan megdőlt, nekítámaszkodott a kezelőtornyoknak. Leállítottuk az üzemet, kiűritettük a terepet és magára hagytuk a retortát. Csak halott ne legyen!...

Egy hirtelen-öszülést hozó éjszakán számbavettük a keletkezett kárt. Felrémlettek az akkoriban divatos szabotázspekrek és rémülten gondoltunk a számonkérésre, ami az erdészet akkori legfőbb vezetője — *Tömpe István* — előtt várt valamennyiünkre, akik a kudarcban így vagy úgy felelőssé tehetők voltunk. Rövidesen fel is kellett sorakoznunk a főigazgatói terem végében álló hatalmas íróasztal előtt. Tömpe, szikár alakjával fölénk magasodva tette fel az első kérdést:

— Mondják, mi történt?

Nehéz volt ezt így egyszerűen elmondani, de remegve megindult a bonyolult magyarázkodás. A különböző vegyi reakciókkal tarkított mosakodásból Tömpe aligha értett valamit. Nem is firtatta tovább, hanem feltette a következő kérdést:

— Hogyan lehet ezt helyrehozni, mi kell hozzá?

Most esett le szívünkről a nehéz kő: nincs szabotázs, helyre is tehetjük! Egy-más szavába vágva soroltuk mit kell tenni, mi minden kellene hozzá — főleg pénz, és az akkor ritkaságszámba menő saválló acél — és még egy jó év.

— A pénzt adom, saválló acélról gondoskodom és egy év után itt újra találkozzunk! — hangzott Tömpe válasza a magasból. És valóban, alig telt egy év, újra ott sorakozhattunk és jelenthettük:

— Elkészült, működik! — A válasz még rövidebb volt, mint a két kérdés:

— Köszönöm! — De nem csak szóban. Vallamennyien megkaptuk 1955. április 18. keltezéssel az ERDŐGAZDASÁG KI-VÁLÓ DOLGOZÓJA jelvényt „az ERDŐKÉMIA Vállalat tolmácsi falepárló üzemének építkezésénél végzett jó munká elismeréséül.”

Apróság? — Annak látszik, de — mint csepp a tenger — jellemzi azt a bölcs vezetői képességet, ami Tömpe István sajátja volt. Mutatja azt a bizalmat, megértést, amit mi szakemberek részéről élvezhettünk, s ami végül is alapozta az azóta Tömpe-korszaknak nevezett 1950—1957 közötti években elért — ma jólesően emlegethető — eredményeinket.

Jérôme René

ADATOK A FENYŐPOHÓK KÁRTÉTELÉRE ÉS ÉLETMÓDJÁRA

DR. AMBRUS ANDRÁS—CSÓKA GYÖRGY

A fenyőpohók (*Dendrolimus Pini* L.) az ERTI fénycsapda-hálózat adatai alapján országosan elterjedt fajnak mondható. Ennek alátámasztására közöljük néhány fénycsapda évi átlagos fenyőpohók fogási számát az 1980—1984 időszakra vonatkozóan: Szulok — 9, Nagyrákos — 12, Sárvár — 29, Makkoshotyka — 31, Bugac — 176 (!). Magállományát sík-, domb- és hegyvidéki fenyveseinkben egyaránt megtaláljuk. Ennek ellenére jelentősebb hazai kártételéről ez idáig meglehetősen kevés szakirodalmi adat látott napvilágot. Legutóbb LENGYEL (1966) és VARGA (1966) írásában olvashattunk tömeges fellépéséről, mely Hegyeshalom határában következett be. VARGA (1966) dolgozatában megemlíti, hogy a jövőben várhatóan más területeken is, számolni kell a faj károsításával.

E jóslat valóraválásának lettünk tanúi 1986-ban Pakson. Mintegy 140 ha 13—16 éves, feketefenyővel elegyes erdeifenyves került veszélybe, ebből 30—40 ha-on pedig tarrágás következett be. Mintakorongok és a hajtások vizsgálatával megállapítottuk, hogy a túlvelek 80—90%-os elvesztése — ez gyakorlatilag már tarragást jelent — az átmérőnövekedést 40—50%-kal, a hajtások hossznövekedését pedig 30—50%-kal csökkentheti. A tarrágás még súlyosabb következményeként a károsított faegyedek jelentős része — a fenyők gyenge regenerációs képessége miatt — el is pusztulhat.

A fiatal hernyók július—augusztus hónapban kelnek ki, és az időjárástól függően október közepéig-végéig rágnak. Ekkor vonulnak telelőhelyükre, a fatörzsek tövébe, a talaj és a félig bomlott tűavar közé. A telelőhelyre való vonulást valószínűleg a reggeli fagyok beállta is jelentősen befolyásolja. A hernyók ugyancsak az időjárás függvényében március végén, április elején bújnak elő és folytatják rágásukat június—júliusig, amikor is az ágakon, esetleg a tűalmon bábozódnak. A báb időtartam megfigyeléseink szerint 20—25 nap.

A hernyók legkedveltebb tápnövénye az erdeifenyő és a feketefenyő. Laboratóriumi körülmények között jól nevelhetők lucon is, a simafenyő és a jegenyefenyő tűit viszont csak végső esetben fogyasztják. E két fafaj hajtásain nevelve a hernyók növekedése jelentősen lelassul, mortalitásuk pedig megnövekszik. Az idősebb hernyó táplálékigénye igen jelentős. Naponta saját testsúlyának 40—50%-át is felveszi táplálékként. Ez azt jelenti, hogy egy hernyó naponként 10—12 tűpárt is elfogyaszt. Igen hosszú — 100 napot is meghaladó — kifejlődési ideje alatt ez összesen akár 700—900 tűpárt is jelenthet figyelembevételre, hogy a kisebb hernyók tápigénye természetesen jóval kisebb.

Tömegszaporodáskor a hernyók kifejlődése jelentős diszperziót mutat. 1986. július elején 40—40—20%-os arányban találtunk L_4 — L_6 stádiumú hernyót, báb-ot és kikelt lepkét. A lepkék fő rajzási ideje június—július hónap. Nagy po-

populációsűrűség mellett nappal is repülnek. A mesterséges fényre mindkét nem példányai repülnek, de a hímek lényegesen nagyobb aktivitással és késő éjszaka is mozognak, míg a nőstények inkább csak az éjszaka első felében (22—23 h-ig). A tömegesen rajzó lepkék kiváló táplálékforrást biztosítanak a különböző denevér fajoknak, melyek ilyenkor nagy számban keresik fel az érintett területeket.

A petezés egyesével, vagy kisebb csoportokban tűkre, ágakra vagy a törzsre rakva történik. A kis hernyók a peterakás után 10—20 nappal kelnek ki. 1986 júniusában nagy tömegben gyűjtöttünk be hernyókat, hogy más vizsgálatok elvégzése mellett parazitáltsági viszonyait is megismerhessük. A parazitáltsági arány 9⁰/₀-nak adódott. Két fűrkészlégyséj fajt sikerült kinevelnünk (DIPTERA: Tachinidae). Ezek: *Blepharipa pratensis* (8⁰/₀) és *Exorista larvarum* (1⁰/₀). Az alacsonynak tűnő parazitáltsági arány arra enged következtetni, hogy a populáció még nem érte el az összeomlási stádiumot, és károsításával, illetve továbbterjedésével a következő év(ek)ben is számolni kell.

Hazai összehasonlító adatok híján azonban ezt az értéket nem lehet egyértelműen értékelni. Külföldi adatok 68⁰/₀-os és 70⁰/₀-os parazitáltságot említenek (SCHWERDTFEGGER, 1936. és HERTING, 1960). Az utóbbi érték csak a már említett *Blepharipa pratensis* fűrkészlégyséjre vonatkozik. Érdekességként megemlíthető, hogy a területen nagyobb számban megfigyelt koronás keresztespók (*Araneus diadematus*) a kisebb hernyókat, és a hálójában fennakadt lepkéket egyaránt pusztítja.

KOMAREV és KOLUBAJIV (1941) szerint a faj károsítása egykorú, elegyetlen, gyér aljnövényzetű állományokban következik be. Ezt a megállapítást kisszámú hazai tapasztalataink is bizonyítják. Itt kell megemlíteni azt a vitathatatlan ténytet, hogy az elegyetlen, egykorú állomány és a lágyszárú növényzet gyér és egysíkú volta nem kedvez a hasznos ragadozó és parazita rovarok, valamint az egyéb természetes ellenségek életmódjának. Több más tényező mellett ez is igen jelentős szerepet játszik abban, hogy éppen az ilyen állományok képezik a rovarkárosítások melegágyát.

Úgy érezzük, hogy a rövid írásunkban tárgyalt lepkéfaj a jelenleginél mindenképpen nagyobb figyelmet igényel, illetve követel. Ez annál is inkább igaz, mert hazánkban igen sok monokultúra jellegű fenyőállomány van, melyek magukban hordozzák a fenyőpohók és más rovarok tömeges elszaporodásának potenciális lehetőségét. Hatványozott éberségre van szükség a Duna—Tisza közti homoki termőhelyeken telepített fenyvesek esetében (pl. Bugac, Ásotthalom... stb.). Itt a paksihoz nagyban hasonló ökológiai viszonyok, a viszonylag kis földrajzi távolság, és a fénycsapdák magas fogási számai súlyos és közei veszélyt sejtetnek!

A lapban megjelent tanulmányok szerzői: dr. Ambrus András erdőmérnök, Tata-bánya; Bolla Sándor erdésztechnikus, erdőmérnök, Győr; Cserjés Miklós tud. főmunkatárs, ERTI, Kaposvár; Csóka György erdőmérnök, Ásotthalom; dr. Halupa Lajosné dr. Grósz Zsuzsa ny. tud. főmunkatárs, Budapest; Iványi Miklós erdészeti főmérnök, Nagykanizsa; Jérôme René erdőmérnök, ny., Budapest; dr. Marjai Zoltán ny. osztályvezető, Budapest; Pogrányi Kálmán erdőmérnök, aspiráns, EFE, Sopron; dr. Somogyi Zoltán tud. főmunkatárs, ERTI, Budapest; dr. Szőnyi László ny. osztályvezető, Budapest.